

VIA REGIA, CURSORIA, ET VICUS HUNGARICUS.

E T si terni hi vici, scilicet *Via Regia* (*Landstraß*) *Via Cursoria* (*Kennsweeg*) & *Hungarica* (*Unger-Gaß*) singuli sub nomine iusti suburbii venire mererentur: uno tamen complectimur suburbio; quòd uno sub Præatore, unamque constituent rempublicam.

Regio universa, quæ in latum à *Widen* ad suburbium ab *Alutariis* cognominatum (*Weißgärber*) & *Erdberg* se se in latum diffundit, orgias octies centum, seu passus bis mille quadringentos æquat; quæ ad valla suburbiiis circumducta ab amnis *Vienne* ripa in longum protenditur, passus quinquagenos, ter mille quadringentis superat. Area verò universa pedum quadratorum 5109300. campum complectitur.

Appellationum etymologiam indoles locis singulis propria perspicuam reddit: *Via Regia* ab *via*, quæ assiduis commeantium itineribus frequentata in *Ungariam* rectà deducit; *Via Cursoria* à cursoribus, qui superioribus præcipuè annis seu pedum velocitate concertandi, seu sese exercendi causâ campum opportunum frequentes concurrabant: *Vicus* demum *Hungaricus* ab *Hungaris*, qui seu armentorum commercii, seu aliorum negotiorum gratiâ ad urbem adventantes hîc potissimum commorantur, appellationem nanciscitur.

Locus vetustatis suæ testimonium à *Templarîis*, quos vocant, sibi adsciscit, à quibus locum habitatum olim fuisse ferunt: num tamen majoribus, eo, quo nobis, cognitus nominæ, incompertum est:
non

38. D. Schenfelder. 45. D. Kalkoffen.
 39. D. Wenisch. 46. D. Veronise.
 40. D. Helm. 47. Com. Paar.
 41. D. Webersing. 48. D. Moler.
 42. D. Feremeten. 49. D. Flammthorn.
 43. Cameterium. 50. D. Cobizj.
 44. Templum et. 51. S. Marci.
 Monast. PP. Augustin.

In VIA CURSORIA i. Princ. Schwarzenberg. 2. Princ. Eugenij. 3. Templ. et Arceter. Salesian. 4. D. de Managetta. 5. D. de Stax hamern. 6. D. de
 Hillebrand. 7. D. Peccorini. 8. D. Hewisch. In HUNGAR. PLATEA 9. D. Holz. 10. Com. Flarrach. 11. Com. Altham. 12. D. Fux. 13. D. Zirnemer. 14. D.
 de Schmerling. 15. D. Michael. 16. PP. Socii IESU. 17. Seminar. Socii IESU. 18. Reverendij. Propos. Capit. Vien. 19. D. de Stax hamer. 20. D. Ott. 21. Abbat. ad S. Cruc. 22.
 domus monetar. 23. D. Ritter. In VIA REGIA 24. D. Delier. 25. Templ. et Arceter. S. Elisabeth. 26. D. Erhardt. 27. D. Darvoan. 28. D. Flagl. 29. D. Portenlein.
 30. D. Holz. 31. D. Wimer. 32. D. Maulli. 33. D. Wöbern. 34. Hospital. S. Nepomuc. 35. Eminentij. Archi-Epis. Vien. 36. D. de Widman. 37. D. de Palm.

non remotissimis temporibus civium ædibus cultum fuisse argumento est, quòd Leopoldinæ Parochus, qui Decani prærogativâ tum insignis, à sex cooperatoribus adjutus per Simeringanum vicum insuper, Widen, & suburbium ex hac Danubii ripa Leopoldinæ obversum (Weißgärber) Paræciæ jura in cives obtinebat, regionis hujus incolis sanctiorem animarum curam impendisse, suamque stationem hîc fixisse feratur: quæ tamen, juribus sacris subinde ad Divi Stephani translatis, hodie per Vicarios, quibus in Via Regia, ut promptius animarum necessitatibus succurratur, paucis abhinc annis statio constituta est, indefessa sollicitudine adhibetur.

Augustior suburbio majestas assurrexit, ubi urbe ab obsidentium barbarorum armis eliberatâ novis ædibus excoli cæpit: ut ob sumptuosas palatiorum structuras, hortorum regias propè delicias, quæ sua in ditione magnificè ostentat, inter suburbia princeps jure haberi possit. Etenim in vicos, præter principes tres, laterales novem dissecatur; domos universim ducentis & nonaginta plures complectitur, atque has inter triginta & amplius sola, seu principum, seu illustrium palatia reperire est, quæ ob fastuosam structuræ elegantiam, molémque amplam urbibus Germaniæ celeberrimis sua inter præcipua decora censerentur. Neque ab sola ædium magnificentia locum gloriari existimes, quippe qui à civium frequentia, decies millesimum ac quingentesimum numerum superante, populosæ urbis encomio decorari mereretur.

Ne verò ædium, quam laudavimus, magnificentiam vanè jactâsse arguamur: lubet hîc primum dicata Numini Sacraria breviter recensere potius, quàm digna narratione prosequi. Duo hîc templa sanè augusta visuntur; tertium angustioribus limitibus constructum. Unum Divæ Matri visitanti sacratum, ejus, & asceterii lapidem pri-

mum Wilhelmina Amalia Augusta Anno 1717. jecit. Anno subinde 1719. Moniales instituti à S. Francisco Salesio cæpti, è Belgio Cæsareo evocatas, ipsa Augustissima sub instructo supplicantium ordine huc deduxit; Templum verò cum asceterio annis abhinc tribus ad propositam magnificentiam perduxit. Hæc Templi moles externa specie ad omnem Architectonicæ majestatem magnificè attollitur, fulcrâque super circumstructa tectum in hemisphærium coiens turriculam, cui crux aurata insistit, sustentat. Fores, ingressuris augustam ostentant magnificentiam; facies vero interior auro & pario lapide fulget. Fornix fulcris altis insistens, in hemisphærium ubi propè coit, è turricula incumbente lucem admittit, ac D. Pelegrinî pictoris celeberrimi artificem penicillum commendat. Aræ ternæ paris elegantix latus geminum, Sacrariûmque, ut dicimus, occupant, è quibus princeps, elegantissimo constructa marmore elucet. Fusiori universa calamo percensenda forent; nî brevitatis propositæ studium è templo ad constructum ponè asceterium evocaret. Illud lævum adeuntibus latus obsidet: dextrum in ædem amplissimam diffusum, ut suæ pietati ab aula remotiùs vacaret, eadem Augustissima sibi delegit.

Ordinis statuta cùm peregrina sint plurimis; non ingratum lectori accidet, si de iis pauca subjiciamus. Ordo Virginum Deo Sacrarum à Visitatione B. M. V. dicitur: ejus Institutor Divus Franciscus Salesius Sanctissimus Genevensium Antistes, à quo leges huic Ordini præscriptas Urbanus VIII. sua auctoritate comprobavit. Venerabilis Joanna Francisca Fremoit de Chantal, Matrona morum vitæque Sanctitate celebris, inter primas institutum secuta, quod deinceps promovit amplius, prima institutrix audiit. Tres velut in classes Ordinis alumnae distinguuntur. Una earum, quas *Choristas* vocant, ad officium Divinum decantandum destinatur: altera *Associatarum* ad quotidiana-

quotidianum orationis Dominicæ, salutationisque Angelicæ certo numerò iterandæ pensum obstringitur: munerum omnium, uti priores, sunt capaces, sola *Assistentis*, quæ choro præest, dignitate excepta: tertia demum est *Domesticarum*, quæ ad munia œconomica curanda destinantur. Lege itidem ordinis cavetur, ne triginta tribus plures ad idem asceterium adlegantur: quas inter, choro destinatas viginti minimùm esse oportet, associatas novem, cæteras domesticas. Plura de hoc scire ambientis desiderio Historia Ordinum Monasticorum, Religiosorum, ac Militarium Gallicè scripta uberius satisfaciet. Item Marfolerius in vita S. Francisci de Sales, nec non Henricus de Maupas in vita Venerabilis Matris de Chantal.

Ad alterum in Via Regia RR. PP. Ord. S. Augustini Eremitarum templum progredior. Id Anno 1642. Ferdinandus III. Divorum Sebastiani & Rochi honoribus construxerat, adjecto ponè Monasterio dicti Ordinis religiosissimis viris habitando, quod munificentia Augusta redditibus annuis dotavit. Geminas sustinuit clades, Anno 1656. à flammis pene ad rudera exustum; Anno verò octuagesimo tertio ejusdem Sæculi, barbaro imminente, vastatum: rediit tamen ad pristinam magnificentiam, & fortasse ampliorem; siquidem restauratum monasterium, percommodam quinquaginta quatuor Religiosis incolis hodie stationem præbet. Ædes sacra turri gemina, quæ eleganti, eoque grandiori ære campano resonant, ad majestatem adornata, aris elegantibus instructa, frequenti indies populo patet.

Tertia ædes sacra cum Sanctimonialium à S. Elisabetha Parthenone, ipso prope Viæ Regiæ aditu, ad dextrum ab urbe progredientibus latus, sese visendam exhibet. Asceterii alumnae, incredibili pene charitate, delatis ad se sexus sui ægris ministrant, cæteris ab ægrarum ministerio vacuis in choro Virginæ Matris laudes psallentibus: locum

hunc annuûsque reditus Serenissimæ Archiducis Elisabethæ Belgii Gubernantis pietati in acceptis referunt, quæ Anno Sæculi labentis nono, fabricam utramque condere cæpit, atque ad statum, quo nunc visitur, integrum deduxit, ancillarum aliarumque destitutarum ope mulierum plurimo subsidio.

His Sacella duo accedunt; unum S. Nicolao dicatum, quod in cæmeterio Viæ Regiæ non inelegans visitur: alterum Divo Joanni Nepomuceno sacrum, quod in Xenodochio ab eodem Divo appellato pauperum ibidem degentium pietati apparatus est; ut devotione ardentiori Eum venerentur, cujus nomine mæcenatum liberalitas excitata, larga egestati subsidia suppeditavit.

Templis Numini sacratis colossos Divinissimæ Triadi, Divisque cælitibus positos adnectimus. Pro templi foribus RR. PP. Augustinianorum Sanctissimæ Triadis simulacrum è saxo effictum columnæ variis lemniscis ornatae insidet: alter, eandem SS. Triadem referens, ad fores Seizerianæ domûs populum eomneantem suæ in Numen pietatis commonet. In Via Cursoria ab omni protoparentum labe, suo in Conceptu, Indemni Virgini tertius attollitur: quartus demum prope Divi Nepomuceni Xenodochium, sacelli instar cratibus circum ferreis munitus, Divi ejusdem iconem è lapide excisam basi eleganti superpositam prætereuntium, pronam alioquin in Thaumaturgum cælitem, pietatem ad cultum venerationemque excitat.

A structurarum Numini, Divisque sacratarum descriptione, ad ædium profanarum, palatiorumque augustas moles deducimur, quas eo, quo per suburbium structæ visuntur, situ ac ordine recenserebimus. Primum, quod ad ipsa urbis pomæria, trans amnis Viennæ hic decurrentis ripam Viam Cursoriam ingressuris objicitur, Schwarzenbergicæ Principum familiæ viridarium est;

est : à tumulo , quem quadrato vestitum lapide saxea corona supernè circuit , ad aream ingenti circuitu patentem , cuius postrema parte ipsa moles magna attollitur , parte utraque , ascensu leni aditus panditur , ædibus , seu famulatio seu equorum stationi destinatis , æquali utrimque serie circumeuntibus. Ad ædem principem , cuius vestibulum saxeis columnis fulcitur , atque ad maiestatem adornatur , aditus priori , qui ad aream deducit , similis ascendit ; ut sexigæ spatiò amplo ad portam usque accessus pateat , parte altera descensu leniter decrecente.

Ipsa ædes auro , marmore , picturisque ab arte laudatissimis refulget : inde ad subiectum palatium hortum , quem seu plantarum peregrinarum pretium , seu ordinata arborum series , seu virides ambages lectissimis florum coloribus ornatae , & ad omnem viridariæ artis regulam ductæ , seu aquarum artifices lusus ad voluptatem , & magnificentiam propè Regiam exornant , amœnissimus oculis prospectus patet. Machina etiam Hydraulica (Anglorum recens inventum) à Domino Fischer Machinatore Cæsareo huc primum illata in piscinam , quæ octo horarum non amplius spatium , urnarum sex millia evomit , unde in fontes per hortum dispositos aquæ sparguntur. Machina compluribus antliis instructa est , atque una præprimis grandiore , per quam urna (arte adeò mira in subiectum puteummersa , ut non hominis manu , sed ignis modici in furnulo , cui antliæ ex ære grandes insistent , succensi calore impulsa moveatur) haustam è fonte aquam effundat , atque inde in lacum summum tredecim orgiarum , leni ascensu egerat. Nihil non magnificum in universa seu palatii , seu horti structura videre est , nihil , ut paucis dicam , non dignum Principe.

Alterum viâ eadem progredientibus obvertitur Eugenii Serenissimi Principis , aula regia dicam.

an viridarium suburbanum. De quo illud meminisse sufficiat, orbem universum ad ejus majestatem & decorem contulisse. Præterquam enim, quòd magnificentiam maximam ab architectorum ingeniis fortitur, qui ædis totius structuram ad omnem amussim artis ordinaverant, quòsque fastuosa simulacrorum serie, artifice planè scalpro, cumulâsse dixeris, quàm sparsum, ornâsse: parietes ipsi sat magnificè haudquaquam superbirent; nî precium domi natum aulæa Indi aut Chinenſis artificis manu contexta obtegerent. Apelles Europæ celeberrimi penicillum suum magnis conductum sumptibus ad ædis speciem augustiùs ornandam commodarunt. Hortorum gratias, quæ peregrinari alibi assolent, hîc colonias fixisse crederes: adeò adornata singula, rerùmque varietate ordinata visuntur. Hîc Italia in pomis seu citrinis, seu aureis florescit: Turcia fabas suas alieno in solo germinare miratur: Asia, & Africa immo & America hortorum suorum delicias obstupeſcit. Aquæ remoto à fonte huc derivatæ jam inter balenas saxo candido efformatas, modò æquorea inter Numina pario lapide efficta amœnissimo ludunt artificiò. Adsitum ponè vivarium bestias remotissimis ab oris allatas, suis singulas domiciliis, atriisque arbore confitis conclusas alit. Longum foret singula recensere, quod cùm à pluribus ante nos præstitum, qui hanc solam eamque dignissimam scribendi materiem sibi sumpserunt, lectorem ad eos remittimus.

Complures per suburbium sparſæ domus, æstivæque sanè magnifica visuntur, relatu certè dignissima, quæ tamen nominâsse sufficiet. In *Via Cursoria* DD. de Managetta, de Hilleprand, de Stokhamern Consiliarii Imperialis aulici, Becorini, Heunisch: in *Vico Ungarico* Com. ab Harrach, Com. ab Althann, Reverendissimi Domini Præpositi Capit. Vien. Metrop., Abbatis ad S. Crucem,

S. Crucem , D. de Stokhamer Camerae aulicae
 Confiliarii , de Schmerling : in *Via Regia* Eminent.
 ac Celf. Principis Archiepiscopi Viennensis , Com.
 de Paar , DD. de Wöbern , de Widmann , &
 aliorum , quæ amœnis omnes hortis instructæ ,
 singulare suburbio ornamentum accersunt. Has
 centum & novem minoris & molis & elegantia
 sequuntur , dignæ tamen , quæ ob suorum hor-
 torum amœnam voluptatem in numerum ve-
 niant.

In domo Veronesiana fabrica visitur , ubi in
 tænicas fila linea , artificii adeò opere contexun-
 tur ; ut seu filorum subtilitatem , seu flexurarum
 elegantiam contempleris ; peritissima Bruxellen-
 sium manu textas credideris. In Weissenbeckhi-
 ana altera est , ubi tibialia è serico venustissima
 parantur.

His domicilia egenorum subdimus , unum in
Via Regia aditu , quod à Divo Joanne Nepomu-
 ceno , cujus honoribus Mæcenatum pietas in
 egenorum sustentationem æs contulit , agnomen
 obtinuit. Primùm Anno 1723. domus aliqua
 conductæ est , in qua egeni complures , nullis
 quidem statis redditibus , privata tamen multo-
 rum liberalitate , corrogatâque publicè stipe ale-
 bantur : donec suprema D. Francisci Alberti
 Kauffman à Mansegg voluntate Anno 1724. an-
 nuus census alendis quatuordecim mendicabulis
 destinatus fuisset. Viri piissimi exemplum secuti
 propediem alii , quos inter illustris Mæcenas
 quidam viginti octo egenorum subsidio perpetuo
 æs copiosum attribuit : ut adeò quinquaginta ho-
 die viribus & ære destituti ex perpetua , centum
 triginta alii ex corrogata indies eleemosyna su-
 stententur. Quorum in numerum puellæ orphanæ
 quatuor & viginti veniunt , An. 1729. cæteris
 adjunctæ , quæ idoneis sexui artibus , ac labori-
 bus informantur ; ut , ubi per ætatem idoneæ ,
 servitiis vitæ tolerandæ necessaria parare possint.

Hi omnes, cùm angustæ alibi essent egenorum numero ædes, in Principis Hannoverani gloriosæ memoriæ defuncti hortum, ubi nunc degunt, Mæcenatum ære comparatum, instructumque, Anno 1717. translati sunt.

Egenis his alumniis adultis præter 6. crucigeros in cibum parandum diebus singulis, biennio quovis vestitus novus subministratur. Cætera item supellex necessaria magna singulis liberalitate erogatur. Parvuli communi reficiuntur mensa.

Ne verò corporibus solum, sed & animis consuleretur; sacellum Divo Martyri, & Thaumaturgo erectum est, in quo pietati suæ, orationique tum pro sua tum communi, Mæcenatumque salute vacare incolæ possint. Parochus item binique Sacerdotes socii constituti, qui spirituales egenis curam impenderent.

Alterum, extra suburbii ditionem situm, à S. Marco (cui sacra ædes dicata hic visitur vetusti operis, cujus testimonium Saxa Gothico opere laborata, turrique inferta perhibent) nomen ducit. Ad sæculum abhinc tertium initia, utut tenuia, sua rejicit. Ferunt enim, cùm venerea lues ad regiones has delata sævè grassaretur, nemóque Chyrurgorum, qui medellam ægris adhiberet reperiretur; quòd medicam eorum manum alioquin cæteri refugerent, civium ex urbe nonneminem ab arte Chyrurgam, charitate potius, quàm lucri cupiditate motum, ut tamen & sibi aliqua ratione consuleret, malo conflantes tetro in absconditos nemorum, quibus plaga hæc omnis obsita fuerat, recessus abduxisse, plurimósque felici medella sanitati restituisse: atque inde effectum, quod Numine charitatem hominis remunerante opes crescerent, adeò, ut æs copiosum à morte relinqueret: subinde sacram ædem seu hujus seu aliorum pietate extructam, domo ægris recipiendis aptiore auctam, agris circumfritis ditatam, colonorum tuguriolis etsi pauculis cultam: tandem hæredibus

redibus ære alieno, seu ob temporum injuriâs;
seu hostium incurfiones gravatis locum Magistra-
tûs Urbani curæ traditum fuisse, qui, ut nomina
facta expungerentur, Civium Xenodochio, cujus
& scuto nunc utitur, Anno 1706. illud adjecerat,
quinquaginta florenorum millium suis creditori-
bus persolvendorum onere imposito. Id ut Xe-
nodochium absque suo graviore damno perficeret;
granaria, horreâque, & braxatorium vastum ære
suo construxit. Subinde nova altera æde accedente
maniaci huc translati sunt; locus item, quo ege-
nas mulieres partûs tempore reciperent, appara-
tus; adeo, ut eorum, quibus quotidiana mini-
strantur alimenta, numerus hodie quingentesi-
mum superet.

De Templo & Asceterio S. Salefii.

QUIS Sacer Augustas extollit Dædalus ædes?
Tantus an Argolica venit ab arte labor?
Hinc duplici surgunt centena cubilia tractu,
Stântque Corinthiacis tecta superba tholis.
Parte alia superum se tollit in æthera sedes;
Et cæli auratus limina pulsat apex.
Anne iterum surgent Ephesinæ fana Dianæ,
Aut colet hîc sacros Troica Vesta focos?
Este procul vanæ mendacia numina Divæ!
Hæc venit auspicio nobiliore domus.
Has Augusta Sacras fundavit Amalia sedes
Quas habitat Belga è Virgine lecta cohors.
Quid quòd & ipsa suas, quas condidit, incolit ædes,
Firmat & exemplis, & pietate fovet.
Clarior haud aliàs Majestas reddita mundo est,
Quàm, quando hac cæpit clausa latere domo.